

การศึกษาเชิงวิจารณ์เรื่องหลักปรัชญาสมุปบา

นาย เพิ่ม รัฐไชย

003356

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

แผนกวิชาปรัชญา

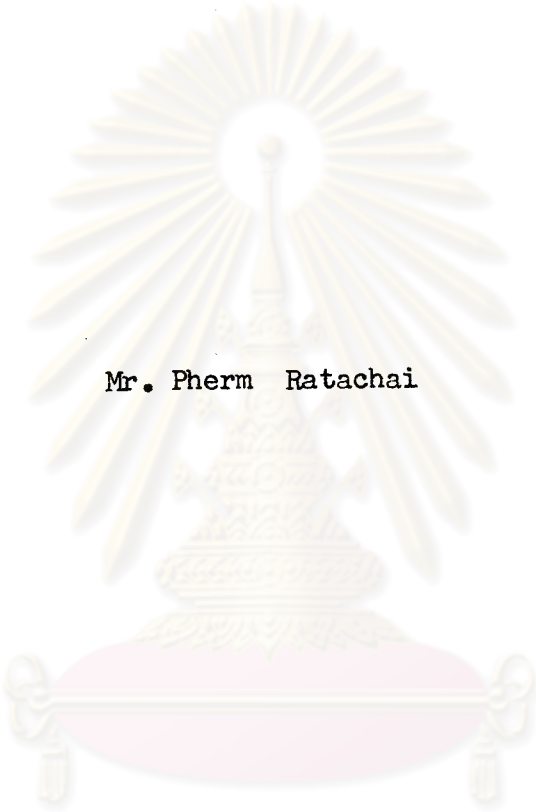
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2522

11674665X
3356

P

A Critical Study of the Law of Dependent Origination

Mr. Pherm Ratachai

A Thesis Submitted in Partial Fulfilment of the Requirement

for the Degree of Master of Arts

Department of Philosophy

Graduate School

Chulalongkorn University

1979

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาเชิงวิจารณ์เรื่องหลักปรัชญาสมุปบาท
โดย นายเต็ม รัฐไชย
แผนกวิชา ปรัชญา
อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ สุชีพ ปุญญานุกาพ
 ศาสตราจารย์ ดร.วิทย์ วิตทเวทย์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

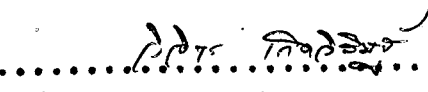
..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประดิษฐ์ บุนนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร ณ รั้งสี)

..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.วิทย์ วิตทเวทย์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ สุชีพ ปุญญานุกาพ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิจิตร เกตวิศิษฐ์)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาเชิงวิจารณ์เรื่องหลักปัจจุสมุปบาท

ชื่อนิติกร นายเพิ่ม รัฐไชย

อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ สุชีพ ปุญญาบุภาพ
ศาสตราจารย์ ดร.วิทย์ วิศทเวทย์

แผนกวิชา ปรัชญา

ปีการศึกษา 2521

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาหลักปัจจุสมุปบาทซึ่งเป็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเชิงวิจารณ์ หลักคำสอนเรื่องนี้ ทำให้พุทธปรัชญามีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง โดยเฉพาะความคิดเรื่องความเป็นสาเหตุ ความคิดเรื่องนี้ ปรัชญาอินเดียส่วนมาก เช่น ภควัทคีตา, เวदानตะ เป็นต้น จะเน้นที่จิตสมบูรณว่าเป็นสาเหตุพื้นฐานหรือเป็นมูลภาวะของสรรพสิ่ง พุทธธรรมถือว่า สรรพสิ่งเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มันมีการเกิดขึ้นตั้งอยู่ ดับไปเป็นธรรมดา อาการที่ปรากฏการณ์หนึ่งเกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป มิได้ขึ้นอยู่กับอำนาจของสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยผู้ชกชาติ แต่มันขึ้นอยู่กับอำนาจของเหตุปัจจัยหลาย ๆ อย่างตามแนวของปัจจุสมุปบาท ปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ ในเอกภพ ก็คือ กลุ่มของเหตุปัจจัยกลุ่มหนึ่ง ๆ นั้นเอง

ในกรณีของมนุษย์ ตัวของมนุษย์เกิดขึ้นได้อย่างไร การเรียนรู้ของมนุษย์เป็นไปได้ได้อย่างไร พฤติกรรมของมนุษย์ที่เป็นไปในแนวทางนั้น ๆ เกิดขึ้นได้อย่างไร ทั้งหมดนี้ขึ้นอยู่กับอำนาจของเหตุปัจจัยหลายอย่างประกอบกันเข้า มนุษย์เป็นสิ่งที่ประกอบ (Compounded things) เมื่อแยกแยะออกไปแล้ว ในตัวมนุษย์พบแต่รูปแบบแห่งความสัมพันธ์กันของเหตุปัจจัยตามกระบวนการของปัจจุสมุปบาท มนุษย์ คือ กลุ่มเหตุปัจจัยหลาย ๆ รูปแบบ ประชุมกันเข้าแล้วเป็นไปภายใต้ใต้มนโสภาพของคำว่า สังสารวัฏ ผู้แสวงทุกข์ในสังสารวัฏ

คือ ตัวอรรถาที่เป็นจริงในระดับสมมติสัจจ์ อรรถา ไค้แก่ "ตัวฉน" ที่เกิดจากอวิชา อวิชา เป็นกิเลส ตัวเคนในสังสารวัฏ สังสารวัฏ คือ ปฏิจสมุปบาทสายเกิด ปฏิจสมุปบาทสายเกิด มองไค้ 3 แบบ คือ แบบฉนิกชาติ หมายถึง ปฏิจสมุปบาท ในช่วงหนึ่งของพฤติกรรมของ มนุษย์ แบบปัจจุบันชาติ หมายถึง ปฏิจสมุปบาทแบบฉนิกชาติหลาย ๆ รูปแบบและหลาย ๆ ช่วงตอนที่สืบเนื่องกันเป็นไปตลอดช่วงชีวิตในชาติหนึ่งของมนุษย์ แบบชามภพชามชาติ หมายถึง ความเป็นไปไค้่อักของกระแสชีวิตมนุษย์หลังจากตายแล้ว โดยมีกรรม วิญญาน คัมหา เป็นหลักประกัน เมื่อมนุษย์ต้องการบุติชีวิตในสังสารวัฏซึ่งถือว่าเป็นทุกข มนุษย์จะต้องสร้าง เหตุปัจจัยให้เกิดปฏิจสมุปบาทสายคัม สุขความทุกข ความหลุดพ้นของมนุษย์ขึ้นอยู่กับ การสร้างเหตุปัจจัยโดยตัวมนุษย์เอง

คังนั้น ตามพระคนะของพุทธปรัชญา ปรากฎการณต่าง ๆ รวมทั้งมนุษย์จึงมิใช่ ผลที่เกิดจากการสร้างสรรของสิ่งสมบูรณ แต่หากเป็นผลของกลุ่มเหตุปัจจัยตามแนวของ ปฏิจสมุปบาท ปฏิจสมุปบาทจึงเป็นกฎธรรมชาติซึ่งนอกจากจะใช้อธิบายปรากฎการณ คือ มนุษย์แล้วยังสามารถใช้อธิบายปรากฎการณอื่น ๆ ในแนวกว้างไค้่อักด้วย.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

behavior arise all these problems depend solely on the power of causes and conditions.

Human beings are compounded things., When we analyse a man's body and mind, we clearly find only the form of relations of conditions, conforming to the process of Dependent Origination.

A man is a group of various types of causes and effects undergoing continuous change in the process of birth and deaths (Samsāra). That which is wandering in samsāra is the Self (Attā) of conventional truth (sammati - sacca). It is "myself" born from ignorance which is the most important defilement. Samsara is the uprising process of the Law of Dependent Origination. This uprising process can be viewed in 3 forms:

1. A Form of Momentariness. This form means the Dependent Origination in a duration of human behavior.
2. A Form of a Present Life. This form means the Dependent Origination in many durations of human behavior that continue throughout his present life.
3. A Form of Rebirth. This form means the possibilities of life stream of human being after death conditioned by Karma, Viññāna and taṇhā.

When a man wants to stop his process of births and deaths in samsāra which is considered as the endless suffering, he must develop conditions that cause the ceasing process of the Law of

Dependent Origination. This Law is the Law of nature which can be used to explain not only the nature of human beings but also all other phenomena in a wider scope.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อักษรย่อคัมภีร์พระไตรปิฎกและหนังสืออื่น ๆ สำหรับวิทยานิพนธ์นี้

<u>คำย่อ</u>	<u>ย่อมาจาก</u>
ที.สี.	ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค
ที.ม.	ทีฆนิกาย มหาวรรค
ม.ม.	มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์
ม.มฺ.	มัชฌิมนิกาย มุลปัณณาสก์
ม.อุปริ.	มัชฌิมนิกาย อุपरปัณณาสก์
วินย.มหา.	วินยปิฎก มหาวิภังค์
ส.ช.	สังยุตตนิกาย ชนขวารวรรค
ส.ม.	สังยุตตนิกาย มหาขวารวรรค
ส.นิ.	สังยุตตนิกาย นิทานวรรค
ส.สพ.	สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค
ส.ส.	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
อฺ.ติก.	อังกุตรนิกาย ติกนิบาต
อฺ.อฏฺฐก	อังกุตรนิกาย อฏฺฐกนิบาต
อฺ.ณฺก	อังกุตรนิกาย ฌกนิบาต
อภิ.มหา.	อภิธรรมปิฎก มหาปัฏฐานปกรณ์
อภิ.วิ...	อภิธรรมปิฎก วิภังคปกรณ์
อภิ.ส.	อภิธรรมปิฎก ธรรมสังคตปกรณ์
- / - / -	พระไตรปิฎกเล่มที่ / ชื่อ/ หน้า เช่น
อฺ.ติก. 20/501/197	หมายความว่า อังกุตรนิกาย ติกนิบาต พระไตรปิฎก เล่มที่ 20
ขอ 501 หน้า 197.	

วิสุทธิมรรค 3/1/381 หมายถึง หนังสือวิสุทธิมรรคแปล ภาค 3 ตอน 1
หน้า 381

กิติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณท่านผู้มีนามต่อไปนี้ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนช่วยให้การเขียนวิทยานิพนธ์สำเร็จลงด้วยดี คือ

อาจารย์สุชีพ ปุณฺณานุกาภ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยให้คำแนะนำคำปรึกษาอย่างเป็นกันเอง ตลอดช่วงเวลาที่ทำกรวิจัย

ศาสตราจารย์ ดร. วิทย์ วิศทเวทย์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้สร้างความเป็นตัวของตัวเองทางความคิดแก่ผู้วิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร. สุนทร ณ รั้งนี้ ช่วยให้การปรึกษาทั่วไปเกี่ยวกับเค้าโครงวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิจิตร แก้ววิศิษฐ์

อาจารย์ทุกท่านผู้ให้ความรู้ทางค่านิยมและพระเดชพระคุณท่านพระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) แห่งวัดพระพิเรนทร์ กรุงเทพมหานคร ผู้ซึ่งเสียสละเวลาอันมีค่าให้ขอเสนอแนะและขอคิดเห็นอันเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณอันพึงมีในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอน้อมรับแต่ผู้เดียว ส่วนความดีอันจะพึงเกิดจากวิทยานิพนธ์ ขอมอบให้เป็นคุณบูชาแด่ท่านผู้มีนามดังกล่าว และขออุทิศความดีนั้นแก่พระครูฐิติญาณปยุต (เพ็ง รัฐไชย) บิคาบังเกิดเกล้าผู้ประสาทวิชาการทางพระพุทธศาสนาเป็นคนแรกแก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณมณฑลพิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ให้อุทิศทุนอุดหนุนการวิจัย.

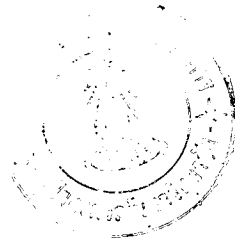
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ฅ
คำนำ	ฎ
บทที่	
1. บทนำ	1
2. การเกิดขึ้นแห่งพุทธธรรม	4
3. สภาวะของปัจจุสมุปบาท	12
4. อภิปรายหัวข้อของปัจจุสมุปบาท	26
5. ทรรศนะต่างๆเกี่ยวกับปัจจุสมุปบาท	108
6. ความเป็นสากลแห่งปัจจุสมุปบาท	122
7. สรุปผลการวิจัยและขอเสนอแนะ	130
บรรณานุกรม	135
ประวัติการศึกษา	137

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำนำ

คำว่า เหตุ ผล มีความสำคัญต่อกระบวนการพฤติกรรมของมนุษย์ อริสโตเติล นักปราชญ์กรีกเล็งเห็นความสำคัญอันนี้ ถึงกับกล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์มีเหตุผล เหตุผลเป็น เครื่องจำแนกมนุษย์ให้แตกต่างไปจากสัตว์ดิรัจฉาน จากสมัยของอริสโตเติล มโนภาพของ เหตุผลได้รับการพัฒนาเรื่อยมา จนถึงสมัยใหม่ มีนักปรัชญาชาวอังกฤษนามอุโฆษท่านหนึ่ง คือ เควิด ฮูม ได้ทำการวิเคราะห์หามโนภาพของเหตุผล จากผลการวิเคราะห์ มีแนวโน้ม ที่ก่อให้เกิดทัศนคติในทางไม่ค่อยดีต่อความคิดเรื่องเหตุผล ฮูมเองมีความเห็นกว้างๆว่า เหตุ ผล คือ ความมุงมายขึ้นละเอียดย่อยของสติปัญญาของมนุษย์ แต่ความคิดเห็นนี้ ดู เหมือนจะขัดแย้งกับหลักการทางวิทยาศาสตร์ซึ่งเอื้อประโยชน์มหาศาลแก่มนุษยชาติ ถึงกระ นั้นก็ตาม การวิเคราะห์เหตุผลของฮูม ก็ได้ออกให้เกิดการตื่นตัวกันอย่างกว้างขวางในวง การศึกษาปรัชญา ซึ่งก็นับว่า เป็นผลดีต่อวิชาการของโลกมิใช่น้อย ปัจจุบัน มโนภาพ เกี่ยวกับเหตุผลของฮูมได้กลายเป็นประวัติศาสตร์ทางความคิดไปแล้ว แต่ถึงกระนั้น เมื่อ เราหยิบยกขึ้นมาศึกษาท่ามกลางสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน ก็จะได้เห็นว่า ยังมีความละเอียด ค่อนข้างอยู่ในตัว ส่วนจะถือว่าเป็นความมุงมายหรือไม่ ผู้วิจัยไม่กล้าที่จะรับหรือปฏิเสธ

เกี่ยวกับความคิดเรื่องเหตุผลในพุทธปรัชญา เราอาจกล่าวได้ว่า สิ่งที่พระพุทธ- เจ้าตรัสรู้ทั้งหมด ก็คือ เรื่องของเหตุและผล แต่มิใช่เหตุผลในลักษณะที่เป็นตรรกศาสตร์ หากแต่เป็นเหตุผลโดยตรงเกี่ยวกับปัญหาของชีวิตและวิธีการที่จะแก้ปัญหาของชีวิต พุทธปรัชญา เชื่อว่า สิ่งที่เป็นปัญหาสำคัญที่สุดในชีวิตมนุษย์ คือ ความทุกข์ ชีวิตที่มีปัญหา ก็คือ ชีวิตที่เป็น ทุกข์ ทุกข์ย่อมมีสาเหตุ เหตุแห่งทุกข์ คือ คัมहा คัมहाเป็นเหตุ ทุกข์เป็นผล เมื่อเหตุมี ผล ก็ต้องมี ถ้าต้องการแก้ปัญหา ก็ต้องแก้ที่เหตุ กล่าวคือ ต้องทำลายตัวเหตุให้สิ้นไป แก่นแท้ของความคิดเรื่องเหตุผลของพุทธปรัชญา จึงอยู่ที่ปัญหาชีวิตของมนุษย์และวิธีแก้ปัญหาชีวิต ของมนุษย์ วิธีการดังกล่าว โคแก่วิธีการของปัจจุสมุปบาท จริงอยู่ หัวข้อธรรมสำคัญ อื่นๆของพุทธปรัชญาต่างก็มีเหตุมีผล แต่เหตุผลในหลักธรรมเหล่านั้น ล้วนมีแนวร่วมหลัก การของปัจจุสมุปบาท ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความเชื่อมั่นว่า ถ้าได้ศึกษาหลักปัจจุสมุปบาท อย่างจริงจังแล้วจะช่วยให้เราเข้าใจแง่มุมปัญหาของชีวิตได้ดียิ่งขึ้น.